

สาระสำคัญและแนวทางการปฏิบัติและกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.2528

กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมดูแลรักษาโบราณสถาน ดำเนินงานอนุรักษ์ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุด พ.ศ.2535 และออกระเบียบกรมศิลปากรฯ พ.ศ.2528 ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

- **การอนุรักษ์** หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย
- **การสงวนรักษา** หมายถึง การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป
- **การปฏิสังขรณ์** หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นมา
- **การบูรณะ** หมายถึง การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่
- **โบราณสถาน** หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ และศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำกับ อสังหาริมทรัพย์นั้น ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับ ประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โบราณสถานต้องมีสาระสำคัญด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านคือ
 ๑. มีคุณค่าด้านอายุ
 ๒. มีคุณค่าด้านคุณค่าทางการก่อสร้าง
 ๓. มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์
- **คณะกรรมการ** หมายถึง คณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พิจารณา ควบคุมดูแลการอนุรักษ์โบราณสถาน

2. อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตโบราณสถาน ทั้งที่มีและไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

2.1 กรณีเป็นโบราณสถานที่ไม่มียุทธศาสตร์หรือผู้ครอบครอง

- ภายในเขตโบราณสถานห้ามสร้างอาคารทุกชนิด เว้นแต่อธิบดีอนุญาต
- ห้ามซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย โบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณ โบราณสถาน เว้นแต่ทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี

- รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมโบราณสถานปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้
- อธิบดีมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานได้ โดยจ่ายค่าตอบแทนให้กรมศิลปากร

2.2 กรณีเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

- เมื่ออธิบดีแจ้งประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องร้องคัดค้านต่อศาลภายใน 30 วัน หากไม่ร้องหรือศาลยกคำร้อง ให้อธิบดีขึ้นทะเบียนได้
- ห้ามซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่ทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี
- ภายในเขตโบราณสถานห้ามสร้างอาคารทุกชนิด เว้นแต่อธิบดีอนุญาต
- ถ้าโบราณสถานชำรุดเสียหายหักพัง เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องแจ้งอธิบดีภายใน 30 วัน และถ้าเป็นโบราณสถานที่มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรืออื่นๆ ให้เจ้าของออกค่าใช้จ่าย ในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่อธิบดีกำหนด ซึ่งจะกำหนดตามคณะกรรมการที่มีเจ้าของร่วมคณะอยู่ด้วย
- อธิบดีมีอำนาจสั่งให้ผู้ใดไปทำการซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์ได้ แต่ต้องแจ้งให้เจ้าของทราบล่วงหน้า
- เจ้าของสามารถเก็บค่าเข้าชมโบราณสถานหรือบริการอื่นได้ แต่ต้องแจ้งอธิบดีก่อน และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด

3. กำหนดขึ้นก่อนการดำเนินการอนุรักษ์

- **สำรวจสภาพเดิมและสภาพปัจจุบัน**
ทั้งรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสภาพความเสียหาย บันทึกเป็นเอกสาร ภาพ และเขียนแบบโดยละเอียด เพื่อเป็นข้อมูลพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์
- **จัดทำโครงการ**
ให้พิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่าหรือจุดเด่นด้านใด แล้วจัดทำโครงการโดยให้ความสำคัญในการรักษาจุดเด่นนั้นเป็นหลัก และให้ความสำคัญด้านรองอื่นๆด้วย
- พิจารณาประวัติการบูรณะ หรือต่อเติมแก้ไข
เพื่อพิจารณารื้อถอนส่วนต่อเติมหากมันทำให้คุณค่าของเดิมเสียไป หรือแก้ไขให้ถูกต้อง

4. มาตรการการอนุรักษ์

4.1 การปกป้อง (การระวังรักษาไม่ให้ถูกทำลาย เช่น การขึ้นทะเบียน การกันเขต การผลักดันผู้บุกรุก ฯลฯ)

4.2 การอนุรักษ์ (การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ)

4.3 การคุ้มครอง (การป้องกันและรักษาภูมิทัศน์, สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการ)

5. ในการอนุรักษ์โบราณสถาน กำหนดให้คำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมด้วย

6. กำหนดให้พิจารณาแบบที่เหมาะสมที่สุดในการอนุรักษ์ ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบหนึ่งแบบใดเสมอไป และให้พิจารณาว่าได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร

7. กำหนดให้แสดงหลักฐานการเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยวิธีการบันทึกเป็นเอกสาร เขียนแบบหุ่นจำลอง หรือวิธีอื่นใด

8. กำหนดให้เลือกใช้การสงวนรักษาสำหรับโบราณสถานที่มีความสำคัญเยี่ยมยอด รวมทั้งขึ้นเส้นทางจิตรกรรม ประติมากรรม และโบราณวัตถุที่มีคุณค่าเยี่ยมยอดด้วย ยกเว้นปูชนียวัตถุที่มีการเคารพบูชาโดยตลอดและคณะกรรมการเห็นชอบแล้ว

9. กำหนดให้ใช้เทคนิคการอนุรักษ์ที่ผ่านการศึกษาและทดลองจนเป็นที่พอใจแล้วเท่านั้น

10. กำหนดให้การเสริมความมั่นคงแข็งแรงเท่าที่จำเป็น เรียบง่ายและกลมกลืนกับของเดิม

11. ในกรณีจำเป็นต้องทำขึ้นใหม่ที่ขาดหายไปขึ้นมาใหม่ ต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิมแต่ต้องแสดงให้เห็นได้ว่าทำขึ้นมาใหม่

12. ควรอนุรักษ์ซากโบราณสถานโดยการรวบรวมชิ้นส่วนมาประกอบขึ้นให้เหมือนเดิม ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน สำหรับชิ้นส่วนที่ขาดหายไปแต่จำเป็นสำหรับการสงวนรักษา อาจทำเพิ่มขึ้นใหม่ได้

13. การอนุรักษ์ซากโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้น ให้ทำได้โดยรักษาไว้ตามสภาพเดิมหลังการขุดแต่ง และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไปด้วยวิธีที่ไม่ทำให้โบราณสถานเสียคุณค่า

14. โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นเคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีของประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะโดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสีและทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

15. เมื่อไม่สามารถป้องกันการโจรกรรม หรือการชำรุดเสียหายของชิ้นส่วนโบราณสถาน ประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรมด้วยวิธีอื่นแล้ว ให้ใช้การนำชิ้นส่วนนั้นมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่อันปลอดภัยและทำแบบจำลองให้เหมือนของเดิมไปประกอบไว้ที่เดิมแทนได้

16. โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์อยู่ ให้สามารถต่อเติมเสริมสร้างสิ่งจำเป็นขึ้นใหม่ได้เพื่อความเหมาะสม ไม่จำเป็นต้องเหมือนของเดิม แต่ต้องมีลักษณะกลมกลืนและไม่ทำลายคุณค่าของโบราณนั้น
17. โบราณสถานทั้งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียนต้องมีมาตรการบำรุงรักษาให้อยู่สภาพมั่นคงและสวยงามอยู่เสมอ
18. โบราณสถานที่ชำรุดทรุดโทรม อาจเป็นอันตราย ควรใช้มาตรการเบื้องต้น เสริมความแข็งแรงไว้ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์
19. ในบางกรณีที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ให้ติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นหรือสถาบันเอกชน